

**TYÖELÄMÄ- JA TASA-
ARVOVALIOKUNNAN LAUSUNTO
3/2005 vp**

Hallituksen esitys laiksi maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun lain muuttamisesta

Hallintovaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 8 päivänä helmikuuta 2005 lähettäessään hallituksen esityksen laiksi maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun lain muuttamisesta (HE 280/2004 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi hallintovaliokuntaan samalla määrännyt, että työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan on annettava asiasta lausunto hallintovaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- työministeri Tarja Filatov

- sisäasiainministeri Kari Rajamäki
- erikoissuunnittelija Eeva Vattulainen, työministeriö
- ylitarkastaja Anne Hujala, sosiaali- ja terveysministeriö
- tulosalueen johtaja Matti Heinonen, Ulko-maalaisvirasto
- johtaja Pekka Nuutinen, Helsingin kaupunki, Pakolaisten vastaanottokeskus
- toiminnanjohtaja Liisa Murto, Pakolaisneuvonta ry
- ylikonstaapeli Mauri Mäkyinen, Salon poliisilaitos.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annettua lakia. Esityksen keskeisenä tavoitteena on saattaa turvapaikanhakijoiden vastaanottoa jäsenvaltioissa koskevista vähimmäisvaatimuksista annettu neuvoston direktiivi osaksi kansallista lainsäädäntöä. Jäsenvaltioiden on saatettava direktiivin noudattamisen edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset voimaan 6 päivään helmikuuta 2005 mennessä.

Maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi turvapaikanhakijoiden ja tilapäistä suojelua saavien vastaanottoa koskevilta osin. Muutokset koskisivat tiedottamisen tehostamista, alaikäisen edun huomioon ottamista, perheyhteyden turvaamista, henkilön iästä ja turvattomasta asemasta johtuvien erityistarpeiden parempaa huomioon ottamista ja vastaanotosta perittäviä maksuja ja toimeentulotukea sekä vailla huoltajaa tulevien alaikäisten turvapaikanhakijoiden vastaanottoa.

Lisäksi ehdotetaan teknisiä muutoksia, jotka koskevat perustuslain mukaisen kirjoitusmuodon huomioon ottamista sekä lainsäädännön

muutoksiin liittyvien pykäläviittausten ajantasaistamista.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä toukokuuta 2005.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yleistä

Hallituksen esityksestä ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää hallituksen esitystä tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena ja puoltaa lakiehdotuksen hyväksymistä.

Valiokunta pitää hyvänä sitä, että lakiehdotuksen 19 f §:n mukaan turvapaikanhakijalle ja tilapäistä suojelua saavalle annetaan mahdollisimman pian tiedot erilaisista vastaanottoon liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista sekä saatavana olevista palveluista. Koska vastaanottokeskus ei voi antaa tietoja, ennen kuin henkilö on ilmoittautunut sinne, tietoja vastaanotosta ja palveluista tulee antaa myös rajaviranomaisen ja poliisin, jolle turvapaikkahakemus tehdään.

Valiokunta toteaa, että joissakin maaseutu-kaupungeissa ja -kunnissa on saatu erinomaisia kokemuksia turvapaikanhakijoiden sijoittamisesta. Turvapaikanhakijat ovat tuoneet kuntaan uutta elinvoimaa, monikulttuurisuutta ja uudenlaista yritystoimintaa. Valiokunta pitää tärkeänä, että tällaisista hyvistä kokemuksista tiedotetaan ja pyritään hyödyntämään tätä kautta syntyvät mahdollisuudet maaseudun elinvoiman lisäämiseksi. Myös muuttotappiokunnissa tyhjilleen jääneitä vuokra-asuntoja voidaan näin saada uudelleen käyttöön.

Lapset turvapaikanhakijoina

Lakiehdotuksella pyritään parantamaan muun muassa alaikäisen edun huomioon ottamista, perheyhteyden turvaamista, henkilön iästä ja turvattomasta asemasta johtuvien erityistarpeiden parempaa huomioon ottamista sekä vailla

huoltajaa tulevien alaikäisten turvapaikanhakijoiden vastaanottoa. Valiokunta pitää näitä muutoksia hyvinä ja tarpeellisina. Erityisen tärkeää on, että vastaanottokeskukselle ehdotetaan nyt annettavaksi aiempaa kokonaisvaltaisempi vastuu myös niistä ilman vanhempiaan tulleista lapsista, jotka eivät asu vastaanottokeskuksessa tai ryhmäkodissa.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan Suomesta katoaa vuosittain suuri joukko alaikäisiäkin turvapaikanhakijoita eikä viranomaisilla ole tietoa siitä, mihin he täältä päätyvät. Valiokunta pitää tätä erittäin huolestuttavana ja katsoo, että tähän tulee tavalla tai toisella voida puuttua. Mahdollista on, että jotkut lapsista joutuvat ihmisoikeusloukkausten ja erilaisen hyväksikäytön kohteiksi. Valiokunta pitää tärkeänä, että viranomaisten välistä tiedon vaihtoa eri maiden kesken tehostetaan niin, että tieto lapsen uudesta olinpaikasta saadaan ja voidaan tarvittaessa ryhtyä toimenpiteisiin lapsen saamiseksi takaisin Suomeen.

Samalla valiokunta kiinnittää huomiota ilman huoltajaa tulevien ns. ankkurilasten tilanteeseen. Valiokunta toteaa, että vain harvoissa tilanteissa voidaan ajatella, että lapsen lähettäminen yksin toiseen maahan on lapsen edun kannalta perusteltua. Nämä lapset voivatkin Suomeen tultuaan olla pahastikin traumatisoituneita ja erityisen suojelun ja avun tarpeessa. Jotta tällaiseen lapsen edun kannalta kyseenalaiseen toimintaan ei rohkaistaisi, valiokunta pitää tärkeänä, että EU:n yhteistä turvapaikkapoliikkaa kehitettäessä pohditaan myös sitä, miten kansainvälisellä yhteistyöllä voitaisiin tiedottaa kriisialueille ja muille turvapaikanhakijoiden lähtöalueille, että perheen yhdistäminen tällaisissa tilanteissa turvapaikkamaassa voi vain harvoissa tapauksissa tulla kyseeseen.

Viranomaisten yhteistyö

Turvapaikanhakijoiden asioiden käsittelystä, vastaanotosta ja erilaisista palveluista huolehtivat monet viranomaiset. Ulkomaalaislain mukainen päätöksenteko oleskeluluvan myöntämiseen on sisäasiainhallinnon, erityisesti ulkomaa-laisviraston tehtävänä. Turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskukset, säilöönottoyksikkö sekä kotouttaminen, johon kuuluvat muun muassa työllistymisen tukemiseen tähtäävät toimenpiteet, kuuluvat työministeriön hallinnonalalle. Lisäksi opetusviranomaiset huolehtivat esimerkiksi lasten koulutuksen järjestämisestä ja sosiaali- ja terveysviranomaiset erilaisista sosiaali- ja terveyspalveluista.

Valiokunta on kiinnittänyt huomiota siihen, että kaikissa tilanteissa näiden eri viranomaisten välinen yhteistyö ei ole sujunut toivotulla tavalla. Yhteistyössä olevista puutteista johtuen niin turvapaikanhakijoille kuin yhteiskunnallekin on aiheutunut tarpeettomia kuluja ja monenlaista haittaa.

Valiokunta pitää välttämättömänä, että hallitus maahanmuuttopoliittisen ohjelman valmistelun yhteydessä selvittää, mistä yhteistyön huono sujuminen johtuu, ja ryhtyy toimenpiteisiin hallinnon toimintatapojen kehittämiseksi ja sujuvan yhteistyön aikaansaamiseksi. Jos yhteistyötä ei nykyisen hallintomallin puitteissa saada toimimaan, tulee selvittää, miltä osin tilannetta voidaan parantaa hallintoa keskittämällä ja min-kä ministeriön puitteissa toiminta on mahdollis-ta järkevästi ja tarkoituksenmukaisesti hoitaa.

Toimeentulotuen maksatus

Hallituksen esityksen perustelujen mukaan noin 45—50 % Suomessa turvapaikkaa hakevista henkilöistä on ns. Dublin-tapauksia eli he ovat jo aiemmin hakeneet turvapaikkaa jostakin muusta EU-maasta, Norjasta tai Islannista, jolloin kyseinen maa on vastuussa asian käsittelystä. Valiokunta pitää tärkeänä, että EU:n yhteistä maahanmuuttopoliittikka kehitettäessä py-

ritään löytämään keinoja, joilla tällaista maasta toiseen tapahtuvaa kiertämistä voitaisiin vähentää.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan suomalainen toimeentulotuen maksamiskäytäntö saattaa toimia yhtenä tällaista toimintaa lisäävänä tekijänä. Joillakin paikkakunnilla onkin kokeiltu järjestelmää, jossa mahdollisimman suuri osa toimeentulotuesta annetaan luontais-suorituksina eli järjestämällä asunto, ravinto ja muut perustarpeet, jolloin vain pieni osa jää rahana maksettavaksi. Saadun selvityksen mukaan kokeiluista on saatu rohkaisevia kokemuksia.

Valiokunta katsoo, että on tärkeää huolehtia siitä, että turvapaikanhakijoiden vastaanottojärjestelmällä on koko väestön tuki. Tätä myönteistä suhtautumista voidaan ylläpitää ja edistää vain huolehtimalla järjestelmän oikeutuksesta, jota kiistämättä nakertaa julkisessa keskustelusak-in jatkuvasti esiin nouseva ns. turvapaikkaturismi eli kiertäminen turvapaikanhakumaasta toiseen. Tästä syystä on perusteltua käyttää kaikkia keinoja, joilla tällaista toimintaa voitaisiin vähentää ja samalla parantaa niiden turvapaikanhakijoiden asemaa, jotka ovat turvan tarpeessa ja hakevat sitä nimenomaan Suomesta. Valiokunta pitää tärkeänä, että hallitus selvittää mahdollisuudet kehittää toimeentuloturvan maksatuskäytäntöjä siten, että tällaisissa tapauksissa mahdollisimman suuri osa tuesta annetaan luontais-suorituksina ja rahana maksettava osa suoritetaan esimerkiksi viikoittain.

Samalla valiokunta kuitenkin toteaa, että toimeentulotuen maksaminen rahana palvelee toimintakyvyn ylläpitoa ja yhteyksien luomista ympäröivään yhteiskuntaan henkilöiden huolehtiessa itse kaupassa käynnistä ja ruoan laitosta. Ruokahuollon järjestämisestä viranomaistyönä voi aiheutua myös tarpeettomia kustannuksia. Näistä syistä on tärkeää, että edellä esitetty toimeentuloturvan antaminen pääasiassa luontais-suorituksina koskee lähinnä vain ns. Dublin-tapauksia.

Lausunto

Lausuntonaan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta esittää,

että hallintovaliokunta ottaa huomioon, mitä edellä on esitetty.

Helsingissä 1 päivänä huhtikuuta 2005

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Jukka Gustafsson /sd	Terhi Peltokorpi /kesk
vpj.	Anne Holmlund /kok (osittain)	Leena Rauhala /kd
jäs.	Sari Essayah /kd	Paula Risikko /kok
	Susanna Haapoja /kesk	Jukka Roos /sd
	Anneli Kiljunen /sd	Tero Rönni /sd
	Esa Lahtela /sd	Kimmo Tiilikainen /kesk
	Markus Mustajärvi /vas	Jaana Ylä-Mononen /kesk.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Ritva Bäckström.